

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΙΣ ΕΝ ΣΙΔΩΝΙ.

Γνωστών ότι εν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Θεοδώρου Ράϊναχ ὁ διευθυντής τοῦ αὐτοκρ. μουσείου καὶ τῆς σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν Χαμδῆ Βένης συνέγραψεν ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἔργον, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἐν Σιδῶνι εὐρεθέντων σαρκοφάγων. Ὁ κ. Ἐξέυ (Heuzey) ὑπέβαλε τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς φιλολογίας, ἥς ἀποτελεῖ μέλος. Ἐν τῷ κατωτέρω δὲ ἄρθρῳ ὅπερ ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ **Γαλλικῇ Δημοκρατίᾳ** πραγματεύεται περὶ τοῦ πρώτου τούτου τεύχους. Οἱ ἡμέτεροι ἀναγνώσται θ' ἀναγνώσωσιν αὐτὸ μετ' εὐχαριστίδως τοσοῦτο μείζονος ὄψι, ἐπισκεπτόμενοι τὸ νέον μουσεῖον, ἰδίως ὁμαδί δυνηθῆσονται νὰ ἐξετάσωσι τοὺς ἐν λόγῳ σαρκοφάγους, περὶ ὧν τοσοῦτος ἀπὸ ἱκανοῦ ἥδη γίνεται λόγος καὶ ὧν σκιαγραφίαν μετὰ σχετικῶν κρίσεων ἐπανεπιλημμένως ἥδη καὶ ἡμεῖς παρεθήκαμεν. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἄρθρον τοῦ κ. Ἐξέυ ἔχει ὡς ἔπεται:

Τὴν παρελθούσαν παρασκευὴν ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Χαμδῆ βένη, διευθυντοῦ τοῦ αὐτοκρ. μουσείου Κων/πόλεως καὶ τοῦ συνεργάτου αὐτοῦ κ. Θεοδώρου Ράϊναχ, τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ ὀγκώδους ἔργου, ὅπερ τιτλοφορεῖται: **«Βασιλικὴ Νεκρόπολις ἐν Σιδῶνι»**. Τὸ δημοσίευμα τοῦτο, ἀναμενόμενον καὶ ζωηρῶς ποθούμενον ὑπὸ πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἀρχαιότητος, γνωρίζει δι' ἀφθόνων ἐγγράφων καὶ πινάκων, τὴν λαμπρὰν ἀνακάλυψιν, ἣτις ἤγαγεν εἰς φῶς τῷ 1887 σειρὰν 18 σαρκοφάγων φοινικικῶν ἅμα καὶ ἑλληνικῶν, ὧν ὁ εἶς, ὁ ἀνθρωποειδῆς σαρκοφάγος τοῦ βασιλέως τῆς Σιδῶνος, Τ α β ν ῖ θ, υἱοῦ τοῦ Ἐξέμου Ἰν Ἀζάρ, εἶναι μνημεῖον πρώτης σπουδαιότητος ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἐπιγραφικὴν καὶ ὧν τέσσαρες ἄλλοι διὰ γλυφῶν κεκοσμημένοι καὶ φέροντες εἰσέτι ἔγνη χρωματισμοῦ, εἰσὶ καλλιτεχνήματα ἀνεκτιμήτου ἀξίας.

Ἐάν ὑπάρχη διδακτικὴ φάσις ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἐν Φοινίκῃ πολιτισμοῦ, ἡ φάσις αὕτη εἶναι ἡ περίοδος, καθ' ἣν ἡ ἑλληνικὴ καλλιτεχνία, πρὸ τῆς στρατιωτικῆς κατακτῆσεως τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐμφυτεύεται ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἀντικαθίστησιν ἐκεῖ τοὺς πεπαλαιωμένους τύπους τοῦ αἰγυπτοασυριανοῦ χαρακτῆρος, διὰ τῆς μόνης δυνάμεως τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Μέχρι τοῦδε κατωρθώθη νὰ μελετηθῇ τὸ ζήτημα μόνον ὡς πρὸς τὰ προϊόντα τῆς κοινῆς βιομηχανίας, ὡς πρὸς τὰ ἀργιλλόπλαστα παραδείγματα χάριν.

Ἢδη, ἐν τοῖς στενοῖς κοιλώμασι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σιδωνίου τάφου ἀποτελοῦντος προφανῶς ἡγεμονικὸν καὶ βασιλικὸν τύμβον, εὐρίσκομεν σειρὰν ὅλην ἐξῶν μνημεῖων, ἅτινα σημειοῦσι τοὺς διαφόρους σταθμοὺς τῆς μεταβατικῆς ταύτης περιόδου, ἀπὸ τῆς ἀρχαίου λιθίνης θήκης τῆς ἐν εἶδει κιβωτίου, περιχλειόντος μούμιαν, μέχρι τοῦ σαρκοφάγου τῶν Μαχῶν τ ο Ὡ Ἄ λ ε ζ ἄ ν δ ρ ο υ, ὅστις μαρτυρεῖ περὶ τῆς ὀριστικῆς ἐπικρατήσεως τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας.

Χωρὶς νὰ ἐμμενίσωμεν περαιτέρω ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἀνακαλύψεως καλῶν εἶναι ἐνταῦθα ἰδίᾳ νὰ ἐκτεθῇ ὅποια τινα περιλαμβάνει τὸ πρῶτον τεῦχος, ἐκεῖνο δηλονότι ἕπερ καὶ ὑπέβαλα εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν. Τὸ τεῦχος τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ δύο διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων μερῶν, ἧτοι ἐκ λευκώματος ἐκκαίδεκα περιλαμβάνοντος πίνακος, σχήματος μείζονος τοῦ φύλλου καὶ ἐκ φυλλαδίου κειμένου, εἰς τέταρτον.

Ἐν τοῖς πίναξι παρέχονται τὰ σχέδια τῆς νεκροπόλεως περιλαμβανούσι δὲ πολλὰ φύλλα ἀρχιτεκτονικῶν λεπτομερειῶν, ἀναπαραγομένων ἐν κλίμακι τοῦ φυσικοῦ μεγέθους τοῦ καλλιτεχνήματος· κυρίως ὅμως δύνανται τις νὰ θαυμάσῃ ἐν τοῖς λαμπροῖς ἡλιογραφικοῖς ἀποτυπώμασι σπουδαῖον μέρος τῆς γλυπτικῆς διακοσμῆσεως.

Ἐνταῦθα ποιήσονται ἰδίᾳ μνείαν δύο ἀντικειμένων, ἀναγομένων εἰς τὸν οὕτω καλούμενον σαρκοφάγον τοῦ Σ α τ ρ ἄ π ο υ, ὅστις δύνασθαι νὰ ἦναι πιθανῶς ὁ ἀρχαιότατος τῶν δι' ἀναγλύφων κεκοσμημένων τεσσάρων σαρκοφάγων. Τοῦλάχιστον τοιαύτη ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπιγινόμενη ἐκ πρώτης ὀφθεως ἐντύπωσις ἐκ τετῶν κοσμημάτων τῶν καλουμένων ἀκρωτηρίων καὶ ἐκ τοῦ ἡμιανατολικοῦ χαρακτῆρος τῆς γλυπτικῆς, ὅστις προδίδει τὴν ἐξ ἑλληνικοῦ ἐργαστηρίου τῆς Μικρασίας ἢ τῶν ἀσιατικῶν νήσων προέλευσιν αὐτοῦ.

Ὁ Ἀ λ υ κ ῖ ο ς σ α ρ κ ο φ ἄ γ ο ς, καθ' ὅλοκληρίαν σχεδὸν ἐξεικονι-

ζόμενος, ἀνήκει εἰς ἐποχὴν ὅπου οἱ σιδωνιοὶ ἡγεμόνες, κατατεθελγμένοι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, δὲν ἐζήτουν αὐτὴν ἐξω τοῦ περσικοῦ κράτους· χωρὶς δὲ νὰ ἐξέλθωσι τῶν ὀρίων τούτων εὐρὴν ἤδη ἐπιδεξίους καλλιτέχνας τῆς κριτικῆς τέχνης, αἵτινες ἐφῆρμόζον ἐπὶ τῶν ἐπιχωρίων ὅλως τύπων τῶν τάφων τῆς Λυκίας διακόσμησιν, προφανῶς ἐμπεπνευσμένην ἐκ τοῦ ἐν Ἀθήναις Παρθενῶνος.

Καθὼς ἀφορᾷ εἰς τὸν διάσημον τάφον, τὸν τοσοῦτον σπάνιον ἅμα καὶ πρωτότυπον φέροντα τύπον καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ συνοδείας θρηνηφῶν, ἐν πάσαις ταῖς ἐν καιρῷ θλίψεως στάσεσι, θρηνηφῶν χωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ ἰσαριθμῶν ἰωνικῶν κιονίσκων, ἀποτελοῦντα δὲ θαυμασίαν συζυγίαν παθητικῆς γλυφῆς καὶ λεπτῆς ἀρχιτεκτονικῆς, παριστάνεται οὗτος ὑπὸ δύο πινάκων, ἐξεικονιζόντων τὰς μίγρας τοῦ σαρκοφάγου πλευρᾶς. Τὸ ὠραιότερον πιθανῶς μέρος τοῦ συμπλέγματος εἶναι ἐκεῖνο, ἐν ᾧ εὐρίσκειται ἡ μετὰ ἐσταυρωμένων χειρῶν ἀνάγλυφος γυνή, ἐν τῇ θλίβερα στάσει, ἣν ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἐρησιμοποίησε διὰ τὰς ἀγίας ἐν τῷ Γολγοθῆ γυναῖκας. Ἄλλαι πεπλοφόροι μορφαὶ εἰσὶν ὡς ἄλλα πρωτότυπα ἐν μεγάλῳ μεγέθει καὶ ὡς τὰ πρῶτα ὑποδείγματα ταναγραίων τινῶν ἀγαλαμάτων, ἐν στάσει τεθλιμμένων, ἐκφραζουσῶν ἅμα λύπην καὶ θελκτικῶν. Πράγματι παρίστανται ὡς Ταναγραῖαι ἐκ μαρμαροῦ· θέλω νὰ εἶπω δηλ. ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἔγλυψε τὴν ἐπικηδεῖον συνοδίαν πέριξ τοῦ πολυτελοῦς τούτου μαυσωλείου καὶ συνήγαγεν αὐτὴν ἐν λαμπρῷ συμπλέγματι, ἀντὶ τῶν ἀπλῶν ὀπτῶν ἀργιλλοπλάστων, ἅτινα συνέθεσαν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ νεκροῦ ἐν τοῖς συνθήσει τάφοις. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν καὶ κεχρωματισμένον πίνακα ἀνήκοντα εἰς τὸ αὐτὸ μνημεῖον καὶ ἀναπαριστῶντα τὸ γεγλυμμένον δρυφρακτὸν ὁ πολύχρους χρωματισμὸς ἦν πλήρης ἐν αὐτῷ καὶ δι' ἀποχρώσεων σαρκὸς ἀπέδιδε τὸν χρωματισμὸν τῶν γυμνῶν μελῶν.

Ἐκτὸς τῶν λαμπρῶν τούτων ἀναπαραστάσεων τὸ ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον ἐφελκῆται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ φυλλαδίου τοῦ κειμένου. Ὁ Χαμδῆ βένης, ὅστις ἐν Παρισίοις συνεπλήρωσε τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτοῦ παιδευσιν καὶ ὅστις ἄριστα γράφει τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν ἀρχεταὶ αὐτόθι τῆς περιγραφῆς τῶν πρὸς ταφὴν χρησιμευόντων θαλάμων, τῶν ἀποτελούντων ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τάφον οἰκογενείας, οἷους ἀπεκάλυψε καὶ ἀνέσκαψε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐξαγαγεῖν τοὺς σαρκοφάγους ἐξ αὐτῶν. Μετὰ πολλῆς δὲ τῆς δικαιοσύνης μνημονεύει πάντων ἑκείνων, οἵτινες, ὑπὸ τῆς τύχης ἐξυπηρετηθέντες, ἐπέτυχον τῶν πρώτων εὐρημάτων.

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον δικαίως πάνυ δι' ἑαυτὸν διεκδικεῖ ὡς τε καλλιτέχνης καὶ διευθυντής εἶναι τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν κειμηλίων μέτρα, ἅτινα διέσωσαν τὰ θαυμάσια ταῦτα καλλιτεχνήματα ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ καὶ ἅτινα διετήρησαν τὴν τῆς ἀνακαλύψεως ἐνότητα, εἶναι ἡ διεύθυνσις τῶν λεπτῶν καὶ δυσχερῶν ἐργασιῶν, δι' ὧν οἱ ἔγγλυφοι τύμβοι ἐξήχθησαν ἐκ τῶν βαθῶν κοιλωμάτων, εἰς τὰ ὅποια εἶχον καταβασθῆ πρὸ αἰώνων ὄλων, εἶναι τέλος ἡ ἐπιστημονικὴ διερεύνησις τῶν ἐπικηδεῶν τούτων θαλάμων, ἡ ἐξέτασις πάντων τῶν τεμαχίων, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ συμπλήρωσις τῶν ἀναγλύφων, ἡ τεχνικὴ μελέτη τῶν τοποθεσιῶν καὶ πάντων τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν προέκυψαν. Ἡ περιγραφή αὕτη, ἔργον πολλὴν προδίδον τὴν ἀρετὴν βλάσει πάσης μελέτης περὶ τῶν τῆς Σιδῶνος σαρκοφάγων.

Ὁ συγγραφεὺς κάλλιστα ἐρμηνεύει τίνι τρόπῳ οἱ ἐν τῷ βράχῳ λελαξευμένοι τάφοι, ἀνεπτύχθησαν ἐν ταῖς τέσσαρσι πλευραῖς τοῦ τετραγώνου κοιλωματος, τὸ βῆθος τοῦ ὁποῦ ἐχρησίμευσεν αὐτοῖς ὡς κοινὴ στοά, τίνι τρόπῳ οἱ θάλαμοι οὗτοι, οἱ παρασκευασθέντες ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς ἀρχαιότεροι τάφοι, ἐδέησε νὰ τροποποιηθῶσιν ἵνα δεχθῶσιν τὰ πολυτελῆ μνημεῖα, ἅτινα βραδύτερον εἰσήχθησαν εἰς αὐτοὺς.

Ὁ Χαμδῆ βένης ἀνατίθησι τῷ κ. Θεοδώρῳ Ράϊναχ τὴν φροντίδα τοῦ περιγράψαι ἐν τοῖς μετέπειτα τεύχεσι τὰς παραστάσεις τῶν σαρκοφάγων ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῶν ἀντικειμένων, ἕπερ ἀντιπροσωπεύουσι, τῆς χρονολογίας καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ χαρακτῆρος ἢ τύπου. Ὡς ἐκ τῆς προσοχῆς ὅμως μεθ' ἧς ἀναπτύσει τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν ἐκάστου τῶν μνημείων καὶ ἐκείνων ἐτι ἕπερ ὡς ἐκ τῆς ἀπλότητος τοῦ διακόσμου αὐτῶν ἀφῆθησαν ἐν τῷ τῆς εὐρέσεως τόπῳ, καταδεικνύεται ἀρχαιολόγος ἅμα καὶ καλλιτέχνης. Ἐν τῇ ἀναπτύξει ταύτῃ ἀπαντῶσι σπου-

δαίαι παρατηρήσεις και λεπτομέρειαι σχεδιάσματος και κατατομής, αίνεις θα συντελέσωσι μάλως εις τόν καθορισμόν τής σχετικής τών σαρκοφάγων χρονολογίας.

Ἴνα δ' ἐν μόνον ἀναφέρωμεν παράδειγμα, διδακτικώτατον εἶναι τὸ καθορᾶν ὅτι πολλοὶ σαρκοφάγοι, τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τῶν ὁποίων εἶναι καθ' ὀλοκλήριαν ἑλληνικόν, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἰσὶν εἰσέτι λελαζευμένοι κατὰ τὸν τύπον τῶν τὰς μουμίας ἐγκρυπτουσῶν θηκῶν. Εἰς τὸν μεταβατικὸν τοῦτον ὄμιλον ἀνήκει καὶ ὁ σαρκοφάγος τοῦ Σατραπού, τοῦθ' ὅπερ συμφωνεῖ πληρέστατα μετὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ διακόσμου, ὕψους ἡμιανατολικῷ καὶ σχετιζομένῳ ἔκ τινων μερῶν πρὸς τὰς ἀρχαϊκάς παραδόσεις.

Ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ Χαμοῦ βέης διακηρύσσει ἐκ τίνων παραδειγμάτων ἐνεπνεύσθη: «Πρὸς καθοδήγησίν μου ἄλλως ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ ὡς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις, λέγει, ἔσχον λαμπρὸν ὄδηγόν τὸν κ. Ἐρνέστον Ρενάν, ὅστις προηγήθη ἡμῶν ἐν ταῖς χώραις ταύταις καὶ ὅστις διενήργησεν αὐτόθι ἀνασκαφὰς πρὸ ἡμῶν. Ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἠντλήσαμεν πολυτίμους πληροφορίας καὶ συμβουλὰς, ὧν ἔχνη ἀναφαίνονται ἐν πάσῃ σελίδι τοῦ ἡμετέρου ἔργου».

Καταλήγοντες ὀφείλομεν νὰ ἐπιδοκιμάσωμεν τὰς εὐχαριστίας τοῦ συγγραφέως πρὸς τὸν ἡμέτερον ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν ὑπουργόν, «ὅστις διὰ τῆς γενναίας αὐτοῦ ἀρωγῆς ἠθέλησε καλοκάγαθως νὰ υποβοηθήσῃ τὴν ὑμωσίεισιν τοῦ ἔργου τούτου». Βεβαίως τιμὴ καὶ ἐπιστημονικὸν πλεονέκτημα εἶναι διὰ τὴν ἡμετέραν χώραν τὸ ὅτι δημοσίευμα τοιαύτης σπουδαιότητος ἐγένετο ἐν τῇ ἡμετέρῃ γλώσσῃ, τῇ μετ' ἀφοσιώσεως συνεργασίᾳ γάλλου ἀρχαιολογοῦ καὶ τῇ ὀλοκλήρῳ καλλιτεχνικῇ συνεργείᾳ, ἣν ἰδύνατο νὰ χρησιμοποίησῃ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ γαλλικὴ τυπογραφικὴ ἐργασία.

**Ο ΑΦΡΙΚΑΝΟΣ ΗΡΩΣ
ΧΑΜΑ**

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΩΝ ΜΠΑ-ΜΑΓΓΟΥΑΤΙΩΝ.

Ἐνδιαφέρουσαν ἐδημοσίευσεν ἀφήγησιν ἐν τῇ Δεκαπενθήμερῳ Ἐπιθεωρησει ὁ κ. Θεόδωρος Μπέντ περὶ τοῦ Χαμά, τοῦ γνωστοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Βεχουαναλάνδης, ὅστις τσαυτὰ διεπραξάτο, ὅπως σώσῃ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἰθαγενοῦς ἀφρικανοῦ, ὡς κυβερνήτου. Ὁ κ. Μπέντ, εἰς Μασονολάνδην μεταβαίνων, διήλθε διὰ τῆς Σοσόγκ, ἥτις εἶναι τανῶν σωρὸς ἐρειπίων, τοῦ Χαμά διατάξαντος τὴν ἐκκένωσιν αὐτῆς κατὰ τινὰ λαμπρὰν ἡμέραν πρὸ τριετίας ἄνευ στιγμιαίας ἔτι προειδοποιήσεως. Ἐντὸς δύο μηνῶν πάντες οἱ κάτοικοι, περὶ τὰς 15,000 προσώπων μετῴκησαν εἰς τὴν νέαν αὐτῶν κατοικίαν ἐν Παλαπούε, εἰς 60 μιλίων ἀπόστασιν, ὅπου τὸ μὲν ὕδωρ εἶναι ἀφθονόν, τὸ δὲ ἔδαφος γονιμώτατον. Πάντα εἶχον ταξιθετηθῆ ὑπὸ τοῦ Χαμά, ὠρίσθησαν δηλαδὴ τιμήματα γαιῶν καὶ ἕκαστος τῶν ἰθαγενῶν μετέβη εἰς τὴν ὀρισθεῖσαν αὐτῷ θέσιν, ἔκτισε τὴν καλύβην αὐτοῦ καὶ περιέβαλεν αὐτὴν διὰ κιγκλιδωτοῦ. Ἦδη οὔτε ἔχνος ζωῆς ἀνακαλύπτεται ἐν Σοσόγκ, ἥτις κατέστη μόνον κατοικηρίον τῶν πιθήκων, πῶν γλαυκῶν καὶ τῶν κωνώπων. Κατὰ τὴν εἰς Παλαπούε ἀφίξιν ὁ κ. Μπέντ ἐνέτυχεν τῷ Χαμά, ἡ δὲ ἀφήγησις αὐτοῦ περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐντεῦξέως ταύτης μετὰ τοῦ ἀφρικανικοῦ ἀρχηγοῦ ἐντυπώσεων, ἀποτελεῖ τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον μέρος τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Πρὸς τὴν Παλαπούε, λέγει, προὐχώρει ἔτοιμος ὅλως ν' ἀνεῦρῃ τὸν ἀρχηγόν, ὡς ἀπότομόν τινα καὶ ὑποκριτήν; ἀλλ' ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πρωτευούσης μετὰ ἑβδομαδιαίαν ἐν αὐτῇ διατριβὴν ὡς εἰς τῶν ἐνθερμοτάτων θυμαστῶν τοῦ ἀρχηγοῦ τούτου. Ἐν τῷ τίνι τρόπῳ περιγράφει τὸν Χαμά, κατὰ τὰς ἐκ πρώτης ὄψεως ἐντυπώσεις αὐτοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς ἐνεφανίσθη ἀξιοπρεπῆς καὶ πλήρης πνεύματος, φέρων καλῶς κατασκευασμένα ὑποδήματα, περισκελῖδα μετ' ἀνεπιλήπτου ρα-

φῆς ἐν ἑκατέρῃ τῶν πλευρῶν, ἀμειπτον ἑπανωφόριον, χειρόκτια καὶ πῖλον. Ὁ Χαμά εἶναι δραστήριος καὶ ἀξιοπρεπῆς τὸ παράστημα ἐξηκονταετῆς ἀνὴρ, ὅστις ἰδύνατο κάλλιστα νὰ ἐκλαμβάνηται κατὰ 20 ἔτη νεότερος· ταυτόχρονως εἶναι καὶ φιλάρεσκος, τὸ δὲ μειονέκτημα σπουδαίως ἀνεπτύχθη ἐν τῷ υἱῷ καὶ διαδόχῳ αὐτοῦ, ὅστις δι' ὀλίγα μόνον φροντίζει· ἐξαίρεσει τῶν ἐνδυμάτων τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπαστράπτει ἐξ εὐφύας· πρὸς τούτοις εἶναι λίαν ἐξυπνός καὶ μετὰ προσοχῆς φροντίζει περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅστις πρότερον δεινῶς ἐξηπατήθη ὑπὸ ἀσυνειδήτων ἐμπόρων.

Ὁ κ. Μπέντ ποιεῖται εὐφημον λόγον περὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Χαμά. Εἰς ὀλοκλήρον τὸ φύλον αὐτοῦ, λέγει, ἐνέπνευσεν ἀγάπην πρὸς τὴν τιμιότητα, οὕτως ὥστε οὐδεὶς κλέπτει ἐν τῇ γῶρᾳ τοῦ Χαμά. Ὁ Χαμά κανονίζει τὴν τιμὴν τῶν αἰγῶν, ἄσπερ ἀγοράζετε· ὁ δὲ γαλακτοπώλης δὲν τολμᾷ νὰ ζητήσῃ μείζονα τῆς κεκανονισμένης τιμῆς, ἐνῷ οὔτε ἀντὶ ὀλιγωτέρας πάλιν τιμῆς δύνασθε νὰ ἀγοράσῃτε τοῦτο. Ἐσπέραν τινὰ, ἐνῷ μετεβαίνομεν ἀπὸ Σοσόγκ εἰς Παλαπούε, διήλθομεν ἔμπροσθεν πλήρους ἀμάξης, εὐρισκομένης παρὰ τὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ, μόνον δὲ φρουρόν τοῦ φορτίου αὐτῆς ἐχούσης. . . ἓνα κύναι· βεβαίως, εἶπομεν, τοιαύτη ἐμπιστοσύνη συνεπάγεται ἀσφάλειαν περιουσίας ἀρκετὰ σπανίαν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ.

Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θρησκείαν τὰ πάντα διεξάγονται ἐν τῇ πόλει τοῦ Χαμά μετ' αὐστηρότητος καὶ μετὰ φανατισμοῦ σχεδὸν θρησκευτικοῦ ἑθνοουσιασμοῦ. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτοπροσώπως διευθύνει θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν ἰθαγενῶν δις τῆς Κυριακῆς ἐν τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ Κ'ότλα, ὅπου ἀναμένει πολυπληθὲς ἐκκλησίασμα. Ἴσταται δὲ κάτωθεν τοῦ πατροπαράδοτου δένδρου τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ οὐρανίου στερεώματος ἀκριβῶς κατὰ τὸ ὕψος πατριάρχου. Διὰ συστήματος κατασκόπων, ὑπ' αὐτοῦ διωργανωμένου, πληροφορεῖται τὰ ὀνόματα πάντων ἐκείνων, ὅσοι δὲν τηροῦσιν ἀμοδιῶς τὴν Κυριακὴν, τιμωρῶν αὐτοὺς καταλλήλως. Ἦδη συνέλεξε μάλιστα καὶ τὸ ποσὸν 3,000 λ. στ. πρὸς ἴδρυσιν ναοῦ ἐν Παλαπούε.

Σχετικῶς πρὸς τὰς ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεῖσας μεταρρυθμίσεις αἱ ἐξῆς δύο πράξεις αὐτοῦ ἀναφέρονται, αἰτίνας πλεῖον παντὸς ἄλλου καταδεικνύσει τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἅμα καὶ τὴν παρ' αὐτῷ ἑλλειψιν πιθανῶς ἀνοχῆς. Πρῶτον ἀπαγορεύει εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ τὸ κατασκευάζειν ἢ πίνειν ζύθον. Πᾶς γινώσκων ὅπόσους ὁ Κάφφρος ἀγαπᾷ τὸν ζύθον αὐτοῦ καὶ τὰ ἐκάστοτε ὄργια, εἰς ἃ ἐπιδίδεται, θὰ κατανοήσῃ ὀποῖαν δόναμιν πρέπει νὰ ἔχη τις ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τοῦτο παρ' ὀλοκλήρῳ φύλῳ. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἱεραπόστολοι ἐποίησαντο παραστάσεις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, παριστῶντες τὸ μέτρον ὡς ἄγαν αὐστηρόν· ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησε: Ὁ ζύθος εἶναι πηγὴ πάσης ἔριδος καὶ φιλονεικίας. Θὰ καταργήσω τοῦτον». Δεύτερον ἔθηκε καθ' ὀλοκλήριαν τέρμα εἰς τὴν ὑπαρξίν τῶν διὰ μαγικῶν μέσων τὴν ἰατρικὴν ἐξασκούντων ἀγυρτῶν καὶ τὴν καθ' ὄλον τὸ Μπα-Μαγκουάτον ἐπιρροὴν αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἕτερον παράδειγμα τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ θελήσεως, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἔθνηθι θρησκεία τῶν Σεχουάνα ἀποτελεῖ ἀπλήν πίστιν εἰς τὴν ὑπαρξίν ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν πνευμάτων, ἅτινα, παρακολουθοῦντα αὐτοὺς, ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν. Πάντα τὰ μέλη ἄλλων γειτνιαζόντων φύλων ἀπαρηγόρητα παραυένουσιν ἂν μὴ τύχωσι παραμυθίας ὑπὸ τοῦ μάγου ἱατροῦ ἅπαξ ἐν δυσίν ἢ τρισὶν ἡμέραις.

Ὡς τὰ λοιπὰ Σεχουανικὰ φύλα, οὕτω καὶ οἱ Μπα-Μαγκουάτιοι ἔχουσιν εἶδος δορκάδος, ἦν περὶ ἐλάτρευσιν ποτε· ὁ δὲ πατὴρ τοῦ Χαμά, ὁ γηραιὸς Σικκόμ, οὕτε πατεῖ σχεδὸν ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτῆς. Ἦδη ὁ Χαμά δημοσίᾳ τρώγει λωρίδα κρέατος τοῦ ζώου ἐκείνου, ὥστε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀποσεῖσαι τὴν πίστιν αὐτῶν. Ὡς πρὸς τοὺς τρόπους ὁ ἀρχηγὸς εἶναι κατ' οὐσίαν gentleman, φιλόφρων ἅμα καὶ ἀξιοπρεπῆς. Συχνότατα ἵππευόν, πολλὴν ἐπιδείκνυται τὴν ὑπερηφάνειαν, μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τοῦ ἵππου καθήμενος. Κατὰ τινὰ περιπτώσιν μάλιστα ἔπραξε τι, ὅπερ οὐχὶ πάντες οἱ Ἀγγλοὶ gentlemen ἴσως θὰ ἔπραττον: ἐπώλησε δηλ. ἵππον ἀντὶ ὑπερόγκου τιμῆς, ὅστις ὅμως ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν πώλησιν ἀπέθανεν· ἐπὶ τούτῳ ὁ Χαμά ἐπέστρεψε τὸ ποσὸν ὅπερ εἶχε λάβει ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ἵππου ἐπὶ τῇ ιδέᾳ ὅτι τὸ ζῶον θὰ εἶχεν ἀσθενήσει· πρὸ τῆς ἀγορᾶς. Ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν αὐτοῦ ἔχει,